

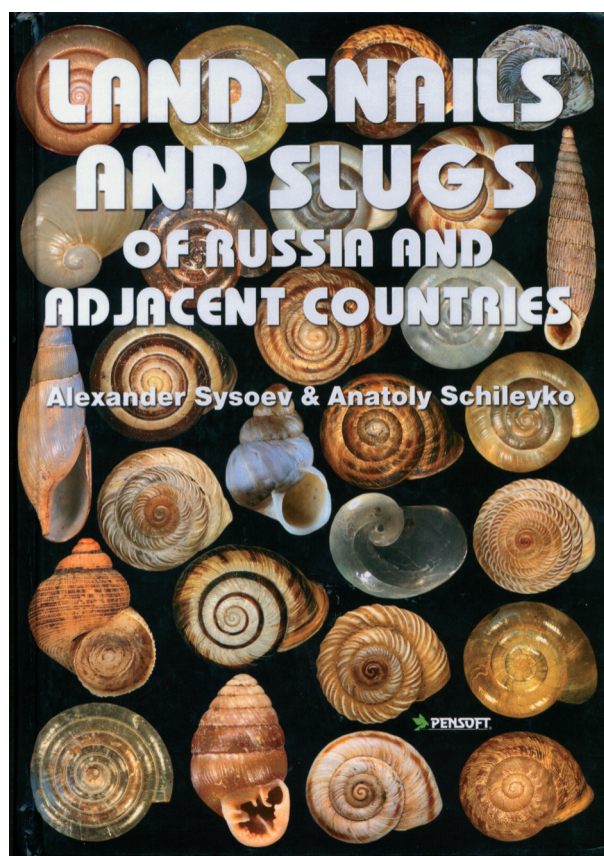

BOOK REVIEW

SYSOEV A. V. & SCHILEYKO* A. A. 2009. Land snails of Russia and adjacent countries. Pensoft, Sofia & Moscow. pp. 312 + 142 colour plates. ISBN 978-954-642-474-7.

Malacologists living and working in relatively small countries in northern Europe can turn to authoritative and reasonably complete guides to the land mollusc faunas of their native lands, or even to works covering the whole of non-Russian Europe north of the main mountain chains (the fauna of Mediterranean and Balkan Europe is more difficult). While there may be disputes about nomenclature and systematic arrangements, finding out what lives where and identifying specimens is not generally an insuperable task for those lacking access to museum collections or very specialist literature.

Russia, and the many countries once part of the Russian Empire or the Soviet Union, is a different and altogether more daunting proposition. The huge size, the immense range of habitats and environments, and the relatively unexplored nature of much of the terrain make the compilation of a fauna

Malakolodzy mieszkający i pracujący w stosunkowo niewielkich krajach północnej Europy mogą odwołać się do autorytatywnych i w gruncie rzeczy kompletnych kluczy do oznaczania lądowych ślimaków swojej ojczyzny, a nawet do prac obejmujących całą nie-rosyjską Europę na północ od głównych łańcuchów górskich (fauna Śródziemnomorza i Bałkanów jest trudniejsza). O ile można dyskutować o nomenklaturze i układzie systematycznym, to ustalenie, co gdzie żyje i identyfikacja okazów nie są, ogólnie rzecz biorąc, niewykonalnym zadaniem nawet dla osób nie mających dostępu do kolekcji muzealnych czy bardzo specjalistycznej literatury.

Rosja i wszystkie liczne kraje będące niegdyś częścią Imperium Rosyjskiego lub Związku Radzieckiego to zupełnie inna i o wiele trudniejsza sprawa. Wielki obszar, ogromny zakres siedlisk i środowisk, jak i stosunkowo słabo zeksplorowany charakter większości terenu sprawiają, że kompila-

* This is the way the name is spelled by Schileyko himself and, consequently, by some other authors; however, on numerous occasions it is spelled Shileyko – according to the principles of British transliteration of Russian alphabet.

* W tej pisowni nazwiska używa sam Schileyko, a za nim także niektórzy inni autorzy; jednak często spotyka się też pisownię Shileyko, zgodną z brytyjskimi zasadami transliteracji rosyjskiego alfabetu.

difficult. Hence the great work of LIKHAREV & RAMMELMEYER (1952), "Terrestrial Molluscs of the fauna of the USSR" (translated into English in 1962) was the major resource for those interested in the fauna of the old USSR.

Much has happened in the intervening 57 years. Of course, many new species have been described, and the systematic position and nomenclature of others has changed. Major revisions and guides to family and superfamily groups have been produced, based on fresh collections and attention to anatomical characters. In particular, major works by Likharev and Schileyko himself have been supplemented both by regional faunas (e.g. Akramovskiy for Armenia) and by monographs (e.g. Riedel on Caucasian Zonitidae (sensu lato), Hausdorf on some helicoid genera, Wiktor (with Likharev) on slugs). For those not able to read Russian, Egorov's series "Treasure of Russian Shells" provides a point of access to the fauna (also relating to the USSR and not exclusively Russia), while Schileyko himself has produced a monumental "Treatise on recent terrestrial pulmonate molluscs", published as a series of supplements to the Russian malacological journal *Ruthenica*.

In this book, Sysoev and Schileyko give an account of all species of terrestrial molluscs currently recognised within the borders of the old USSR. Nearly 800 species are listed. For each, the original description is referenced by page and figures (and by full citation in the bibliography, a rare and useful practice); some synonymy is given, as are the type locality (where known), the location of types (often not known, or missing), shell dimensions (snails) or length (slugs) and brief notes on distribution within the borders of the USSR. The systematic arrangement follows Schileyko's own designation of higher categories, which may be unfamiliar to some readers, but it avoids designation of subgenera. Within genera, species are listed alphabetically by their trivial names. Nearly all the species listed are illustrated. Most of the snails are shown in colour plates (photographs) of the shells, with a few shown as line drawings in text figures. The authors have gone to considerable trouble to obtain images of type specimens. Slugs are illustrated by colour paintings (mainly of preserved specimens) and some photographs. It is a heroic achievement, thoroughly researched, well presented and comprehensive. It opens up to non-Russophone workers the results of many years work by Schileyko and the late I. M. Likharev, including much unpublished material. The literature has been followed intensively right up to the present.

This is a detailed catalogue, and emphatically not an identification guide, and it should be assessed in those terms. There are no verbal descriptions, and there are many species which can be identified only by dissection, or by shell characters (e.g. the clausilium and lamellae in Clausiliidae) which are not

cja fauny staje się trudna. Dlatego wielkie dzieło LIKHAREVA & RAMMELMEYERA (1952), „Terrestrial Molluscs of the fauna of the USSR” (przetłumaczone na angielski w 1962 roku) było głównym źródłem informacji dla osób zainteresowanych fauną byłego ZSRR.

Wiele wydarzyło się w ciągu 57 lat, które upłynęły od tego czasu. Oczywiście, opisano wiele nowych gatunków, a pozycja systematyczna i nazewnictwo innych uległy zmianom. Opracowano gruntowne rewizje i klucze do grup poziomu rodziny czy nadrodziny na podstawie nowych kolekcji, z uwzględnieniem cech anatomicznych. Szczególnie poważne opracowania Likhareva i samego Schileyki uzupełniono danymi a faunach regionalnych (np. Akramovskiy dla Armenii) i monografiami (np. Riedel, Zonitidae (sl) Kaukazu, Hausdorf o niektórych rodzajach Helicoidea, Wiktor (z Likharevem) o ślimakach nagich). Dla tych, którzy nie potrafią czytać po rosyjsku, seria „Treasure of Russian Shells” Egorova stwarza dostęp do fauny (co także dotyczy ZSRR, a nie tylko Rosji), podczas gdy sam Schileyko opracował monumentalny „Treatise on recent terrestrial pulmonate molluscs”, publikowany jako seria suplementów do rosyjskiego czasopisma malakologicznego *Ruthenica*.

W swojej książce Sysoev i Schileyko uwzględniają wszystkie gatunki lądowych ślimaków obecnie występujące i znane w granicach byłego ZSRR. Wymieniają prawie 800 gatunków. Dla każdego podają dane bibliograficzne oryginalnego opisu, ze stronami i ilustracjami (i pełną cytacją bibliograficzną, co zdarza się rzadko i jest użyteczne); synonimią, locus typicus (o ile jest znane), miejscem przechowywania typów (często nieznane lub brak go), wymiarami muszli (ślimaki muszlowe) lub długością ciała (ślimaki nagie) oraz krótką informacją o rozmieszczeniu w granicach byłego ZSRR. Układ systematyczny jest zgodny z wyższymi kategoriami proponowanymi przez samego Schileykę, co może być obce dla niektórych czytelników, ale nie wyróżniono podrodzajów. Gatunki w obrębie rodzajów są wymienione alfabetycznie według nazw gatunkowych. Niemal wszystkie wymienione gatunki zilustrowano. Większość ślimaków muszlowych przedstawiono na kolorowych tablicach (zdjęcia muszli), kilka jako rysunki w tekście. Autorzy zadali sobie wiele trudu, by zdobyć zdjęcia okazów typowych. Ślimaki nagie zilustrowano kolorowymi malunkami (głównie zakonserwowanych okazów) i zdjęciami. Ta książka to heroiczne osiągnięcie, oparte na gruntownych badaniach, dobrze przedstawione i szeroko zakrojone. Stwarza nie mówiącym po rosyjsku specjalistom dostęp do wyników długoletniej pracy Schileyki i nieżyjącego już I. M. Likhareva, i obejmuje znaczną ilość niepublikowanego wcześniej materiału. Literaturę prześledzono dokładnie, aż do chwili obecnej.

Jest to szczegółowy katalog a nie – co należy podkreślić – przewodnik do oznaczania, i jako taki powinien być oceniany. Nie ma tu opisów werbalnych, a jest wiele gatunków dających się oznaczyć tylko przez

illustrated. The numerous illustrations, while useful, are not in themselves a means of accurate determinations, and will have added considerably to the price. Guidance on difficult separations is given in a few cases, and doubts are expressed in others, especially in the case of the many species of *Cochlicopa* described by Starobogatov. It is a place to start, not to complete, the identification of fauna found in the territory covered.

Given the scale of the enterprise, it may seem churlish to criticise, but there are a few points where the user may be confused or have difficulties. It might fairly be said that in terms of detail, it falls somewhere between a truly comprehensive catalogue such as that of RIEDEL (1988) for the Polish fauna, and a simple check-list, for example the very spare account presented in the original CLECOM list for northern and central Europe (FALKNER, BANK & VON PROSCHWITZ 2001) which lacks any synonymy or reference to original descriptions. For synonymy, recently and commonly used generic names rejected by the authors are not indexed (e.g. *Nesovitrea* for *Perpolita*). Hence, it is not always possible to trace a change in generic names; for example, the genus *Harmozica* Lindholm, 1927 referred to by Hausdorf and others vanishes without trace. Some species recently described from within the borders of the old USSR disappear completely, not featuring in the index, for example *Caucasocressa dasilepida* (Mabille, 1881). Another example is *Helix goderziana*, described in 2008 by Mumladze, Tarknishvili & Pokryszko, and later molecularly confirmed to be a distinct species. Some synonymies will surprise workers in other European countries, most notably the inclusion of *Vertigo geyeri*, *V. genesii* and *V. alpestris* under *V. modesta*. No published reference is given to justify this departure from authoritative monograph treatment (POKRYSZKO 1990). Only those who have read SHILEYKO's 1984 Pupillina volume (in Russian) will know when they were synonymised for the first time, though with no justification either.

A reasoned catalogue should also indicate geographical distribution within the area considered. Details are given here, but in some cases the reader unfamiliar with the fine detail of Soviet geography would be hard put to it to locate the area from the description. RIEDEL (1988) provides readers with a map and summary tables, and even the CLECOM list indicates in which countries the species has been found. SCHÜTT (2005) adopts a regional system for the fauna of Turkey, again defined with a map.

Despite these points there is no doubt that this will be a key source for those studying land molluscs in the territories previously within the USSR. The price, at least through British suppliers, is so high (ca. 100 Euros) as to deter many individual purchasers, but it is clearly an essential work for museums and libraries. We can hope that it will be followed by guides to iden-

odwołanie do budowy wewnętrznej, albo cech muszli (np. clausilium i fałdki w otworze u świdrzyków) nie zilustrowanych w książce. Liczne ilustracje, choć pożyteczne, nie stanowią same w sobie narzędzi jednoznacznej identyfikacji a zapewne przyczyniły się znacznie do ceny tomu. W kilku przypadkach podano informacje na temat trudnego rozróżniania gatunków, w innych wyrażono wątpliwość, szczególnie co do licznych gatunków *Cochlicopa* opisanych przez Starobogatova. To punkt wyjścia, a nie kompletna podstawa do identyfikacji fauny omawianego terenu.

Biorąc pod uwagę skalę przedsięwzięcia, krytyka może wydać się gburowata, ale miejscami czytelnik może czuć się zdezorientowany lub napotkać trudności. Należy uczciwie powiedzieć, że pod względem szczegółowości książka wypada gdzieś między rzeczywście szczegółowym katalogiem, takim jak katalog RIEDLA (1988) dla fauny Polski, a prostą listą gatunków, na przykład bardzo lakoniczną oryginalną listą CLECOM dla północnej i środkowej Europy (FALKNER, BANK & VON PROSCHWITZ 2001), gdzie nie ma żadnej synonimii czy odwołania do oryginalnych opisów. W synonimii nie uwzględniono niedawno i powszechnie używanych nazw, odrzuconych przez Autorów (np. *Nesovitrea* dla *Perpolita*). Stąd nie zawsze możliwe jest przesledzenie zmian nazw rodzajowych, na przykład rodzaj *Harmozica* Lindholm, 1927 wymieniany przez Hausdorfa i innych znika bez śladu. Niektóre gatunki niedawno opisane w granicach byłego ZSRR znikają kompletnie i nie ma ich w indeksie, na przykład *Caucasocressa dasilepida* (Mabille, 1881). Inny przykład to *Helix goderziana*, opisany w 2008 (Mumladze, Tarknishvili & Pokryszko), którego gatunkową odrębność potwierdzono później molekularnie. Niektóre synonimy zaskoczą badaczy z innych krajów Europy, szczególnie włączenie *Vertigo geyeri*, *V. genesii* i *V. alpestris* do *V. modesta*. Nie podano żadnego odniesienia do literatury dla uzasadnienia tego odejścia od specjalistycznej monografii (POKRYSZKO 1990). Tylko ci, którzy czytali Pupillina ZSRR SCHILEYKI (po rosyjsku) z 1984 roku będą wiedzieć, kiedy zostały one zsynonimizowane po raz pierwszy, choć także bez uzasadnienia.

Przemyślany katalog powinien wskazywać także rozmieszczenie geograficzne na omawianym obszarze. Szczegóły podano, ale w niektórych przypadkach czytelnik nie znający dokładnie sowieckiej geografii będzie miał duży kłopot ze znalezieniem terenu na podstawie opisu. RIEDEL (1988) daje czytelnikowi mapę i sumaryczne tabele, a nawet lista CLECOM wskazuje, w jakich krajach znaleziono dany gatunek. SCHÜTT (2005) przyjmuje system regionalny dla fauny Turcji, znowu definiując regiony na podstawie mapy.

Mimo tych uwag krytycznych niewątpliwie będzie to kluczowe źródło dla badań ślimaków lądowych terenów należących kiedyś do ZSRR. Cena, przynajmniej u brytyjskich dostawców, jest tak wysoka (ok. 100 Euro) że zniechęci wielu indywidualnych nabywców, ale jest to niewątpliwie istotne opracowanie dla muzeów i bi-

tification, though of necessity, given the size of the fauna, these will have to be separated by taxonomic groups or by geographical region. Without these, recording of fauna, essential to inform conservation policies, will remain the preserve of professional specialists of whom there are very few relative to the area involved.

bliotek. Możemy mieć nadzieję, że po nim nastąpią przewodniki do oznaczania, choć z konieczności biorąc pod uwagę rozmiar fauny, będą musiały być podzielone na grupy systematyczne lub regiony geograficzne. Bez nich badanie rozmieszczenia fauny, niezbędne dla strategii ochrony, pozostanie w rękach bardzo nielicznych jak na taki teren zawodowców.

ROBERT A. D. CAMERON
Department of Animal and Plant Sciences
University of Sheffield
Sheffield S10 2TN, UK
(e-mail: r.cameron@sheffield.ac.uk)

BEATA M. POKRYSZKO
Museum of Natural History
Wrocław University
Sienkiewicza 21
50-335 Wrocław, Poland
(e-mail: bepok@biol.uni.wroc.pl)